گروه اندیشه

مسؤولیت دشوار آزادی

نگاهی تطبیقی به آرای فرانکل، هایدگر و مطهری

صدیقه ذاکر

بخش سوم و پایانی

در دو بخش پیشین از مقاله حاضر، مؤلف کوشید روایت شهید مطهری از انسان شناسی را با روایت هایی که ویکتور فرانکل و مارتین هایدگر عرضه کرده اند مقایسه کند. در بخش حاضر موضوع این مقایسه، مقوله انتخاب و مسؤولیت است.

۲-۶- اراده و قدرت انتخاب

فرانکل کوشیده است تا در برابر جبرگرایی و اومانیسم به یک اندازه بایستد و خطای هر دو را آشکار نماید. وجود اراده و قدرت انتخاب را برای انسان به رسمیت بشناسد و حدود آن را نیز مشخص نماید. «کسانی که تعالی وجودی انسان را نادیده گرفته اند به دام دو خطا لغزیده اند یا وجود را منحرف ساخته، آن را تا سطح جسمانیت و تا سطح یک شی، تنزل داده اند و موجب شده اند وجود انسان از شخصیت عاری گردد. یعنی برای بازی گرفتن انسان باید او را تا حد جسمانی تنزل داد و نیل به این مقصود با طرفداری از جبرگرایی است که حاصل می شود. جبرگرایی با لغزیدن به سوی کاستی گرایی [۱۶] موجب شده که پدیده های انسانی سر از امور مادون انسان در آورده و تا حد یک پدیده مادون انسانی تنزل نمایند... و یا برخی دیگر به نقطه مقابل گراییده اند: از جبرگرایی به عنوان محدود کننده آزادی حرکت کرده و به اومانیسم به عنوان گسترش دهنده آزادی رسیده اند» (فرانکل، ۱۳۶۸، ص ۲۰۸). در حالی که این هر دو خطااند زیرا «تعالی خویشتن نشانه باز بودن وجود آدمی و نمایانگر «اراده» پدیده انسان است.... و از ویژگیهای عمیق انسان.... قدرت نفوذ او در امور و گزینش و اختیار آنها است» (همو، ص ۲۰۶-۲۰۷). فرانکل همچنین تصریح می کند حتی آنها که در تئوری و نظر از جبرگرایی حمایت می کنند در عمل نمی توانند بر آن پای بند باشند. «حتی فروید نیز تنها در تئوری از جبرگرایی حمایت می کند ولی در عمل به هیچ وجه چشم خود را به روی آزادی انسان برای تغییر و پیشرفت نمی بندد» (فرانکل، ۱۳۶۸، ص ۴۵). حقیقت آن است که «همه چیز را می توان از یک انسان گرفت مگر یک چیز: آخرین آزادی بشر را در گزینش رفتار خود در هر شرایط موجود و گزینش راه خود.... [چرا که] آزادی معنوی چیزی نیست که قابل ستاندن باشد» (همو، ص ۱۷۰).

هایدگر می گوید: دراین آزاد است و آزادی شرط تعریف اوست. برای دازاین، زندگی اش یک مسأله است. باید به آن بیندیشد و برای دگرگونی آن طرح بریزد.... [و] هر چه هم که شرایط زندگی محدود کننده گزینش های او باشند، باز او در زندگی هر روزه اش مدام بر می گزیند. حتی در زندان و اردوگاه نیز او مشغول به گزینش هر روزه است.... [و] از ساده ترین مسائل زندگی اش تا مسائلی پیچیده [همه را] انتخاب می کند. (احمدی، ۱۳۸۲، ص ۲۵۶). مهمتر آنکه «مسأله مهم برای دازاین، این نیست که باشد یا نباشد، بلکه این است که چگونه باشد، یعنی چه چیزی را انتخاب کند» (همو، ص ۲۶۱).

بدون شک قرآن هم همین موضع را نسبت به انسان دارد و او را موجودی صاحب اراده و دارای قدرت انتخاب می شمارد. آدمی «به نیروی «عقل» و «اراده» مجهز است.... قادر است و توانایی دارد که در برابر میلهای درونی خود مقاومت و ایستادگی نماید و خود را از نفوذ جبری آنها آزاد نماید و بر میلها «حکومت» کند... این توانایی بزرگ از مختصات انسان است و در هیچ حیوانی وجود ندارد و همین است که انسان را شایسته «تکلیف» کرده است و همین است که به انسان حق «انتخاب» می دهد» (مطهری، ۱۳۷۲، ج ۲، ص ۲۸۱). اینکه خداوند می فرماید: «انا هدیناه السبیل اما شاکراً و اما کفوراً» (دهر، ۲-۳) انسان یا سخن خداوند را می پذیرد و شاکر نعمت هدایت می گردد و یا نمی پذیرد و به آن کفر می ورزد، حاکی از وجود عنصر اختیار و آزادی انتخاب در وجود او است.

این عبارت منسوب به امام صادق(ع) نیز معروف است که «لاجبر و لاتفویض بل امر بین الامرین» (حلی، بی تا، ص ۴۲۹): نه جبر مطلق و نه آزادی مطلق و بی حساب، بلکه چیزی بین این دو.

۲-۷- رسالت و مسؤولیت یا رها شدگی

نتیجه مستقیم صاحب اراده و قدرت انتخاب بودن مسؤول بودن است. در واقع مسؤول بودن روی دیگر مختار بودن و آزاد بودن است. «آزادی تمام سخن و واپسین کلام وی است، بلکه تنها نیمی از کل حقیقت و جنبه منفی آن است. نیمه دیگر و بعد مثبت آن، مسؤولیت پذیری است. اگر آزادی با مسؤولیت پذیری همراه نشود ممکن است در معرض سقوط و انحطاط تا حد حد کامگی و استبداد صرف پیش رود. با چنین نگرشی نه انکار جنبه های جبری و مکانیکی رفتار بشر لازم می آید و نه سلب اختیار و آزادی او در واقعیت به منظور فائق آمدن بر او ضرورت می یابد» (فرانکل، ۱۳۶۸، ص ۲۰۵). پس انسان بودن «به معنای مسؤول بودن است. به طور وجودی مسؤول بودن. مسؤول بودن هر کس برای بودن خودش» (همو، ۱۳۷۵، ص ۵۰).

مسؤول بودن که حقیقت وجود انسان را تفسیر می کند، با خود مکلف بودن را به همراه می آورد. «هر یک از ما دارای وظیفه و رسالتی ویژه در زندگی است که می بایست بدان تحقق بخشد. او در انجام این وظیفه و رسالت جانشینی ندارد و زندگی قابل برگشت نیست» (همو، ۱۳۶۸، ص ۱۶۳). به بیان دیگر، انسان در انجام این رسالت و وظیفه ای که بر دوشش نهاده شده وحید و یگانه است، هیچ کس نمی تواند کار او را انجام دهد و لذا هیچ کس جای او را پر نمی کند. اما «یافتن این معنا و [رسالت] نیز بر عهده خود شخص است... تصمیم درباره اینکه چه چیزی معنادار است و چه چیز نیست یا... خوب چیست و بد کدام است کلاً به عهده خود فرد است» (همو، ۱۳۷۵، ص ۱۸۱).

اگر ما مسؤلیم چا دارد بپرسیم چه کسی از ما سؤال می کند؟ و ما پاسخگوی که باید باشیم؟ فرانکل پاسخ می دهد: «این خود زندگی است که این سؤال را به انسان عرضه می کند.... [اساساً] انسان آن کس نیست که می پرسد.... بلکه کسی است که این سؤال از او می شود... انسان می باید با پاسخ دادن به زندگی جوابی برای زندگی بیابد. او با مسؤول بودنش باید پاسخ دهد» (همو، ص ۳۵). «انسان بودن به معنای جواب دادن به این ندا است. اما چه کسی ندا در می دهد؟ به چه کس بشر لبیک می گوید یا باید بگوید؟ این سؤالات را نمی توان با معنی درمانی جواب داد. این خود فرد است که باید به این سؤالات جواب بدهد. پاسخ دادن ضروری است، خواه در امتداد خطوط خداپرستی یا بی خدایی» (فرانکل، ۱۳۷۵، ص ۱۷۸). بر عهده خود فرد است که تصمیم بگیرد در برابر چه کسی و چه چیزی پاسخگو باشد. او با مسؤول بودنش باید پاسخ دهد» (همو، ص ۳۵). «انسان بودن به معنای جواب دادن به این ندا است. اما چه کسی ندا در می دهد؟ به چه کس بشر لبیک می گوید یا باید بگوید؟ این سؤالات را نمی توان با معنی درمانی جواب داد. این خود فرد است که باید به این سؤالات جواب بدهد. پاسخ دادن ضروری است، خواه در امتداد خطوط خداپرستی یا بی خدایی» (فرانکل، ۱۳۷۵، ص ۱۷۸). بر عهده خود فرد است که تصمیم بگیرد در برابر چه کسی و چه چیزی تا چه حد مسؤول است و در برابر وظیفه ای که زندگی بر عهده او نهاده پاسخگوی کیست؟ پاسخگوی جامعه یا وجدان خویش؟ اکثر مردم خود را مسؤول و پاسخگوی خداوند می دانند و بر این باورند که این خداوند است که این مسؤولیت را بر ایشان تعیین کرده است» (همو، ۱۳۶۸، ص ۱۶۵).

هایدگر می گوید «انسان باشنده [هستنده] نمونه ای است که با توجه به هستی اش از او پرسش می شود تا مجبور به تحقیق در هستی بی بنیاد شود» (مک کواری، ۱۳۷۶، ص ۴۳). «هر دازاین نه فقط درباره هستی می پرسد، بلکه پیشاپیش دارای رابطه ای فردی با آن است. انسان به معنای عام دارای رابطه با هستی است، اما هر دازاین یعنی هر یک از شمار فراوان انسانها دارای رابطه ای خاص با هستی است که در پیش فهم او از هستی نمایان می شود. به این دلیل است که هر دازاین رابطه ای خاص با دنیا ایجاد می کند و مناسبتی ویژه با چیزها و تأویل آنها دارد» (احمدی، ۱۳۸۲، ص ۲۶۶). از آنچه گفته شد چنین بر می آید که از دید هایدگر گرچه «دازاین به هستی می اندیشد و به هستی خودش می اندیشد و آن را مسأله ای می یابد [که از آن طریق] امکانهایش را از آن خودش می کند [و همین امر] او را به طور قاطع از سایر هستندگان جدا می کند» (همو، ص ۲۶۸) و هر فرد به نحو خاصی با هستی رابطه برقرار می کند ولی اینکه «این اندیشیدن چه ضرورتی دارد، چه چیزی انسان را موظف می کند که به این امور بیندیشد و چه نتیجه ای در پی این اندیشیدن است یا به عبارت دیگر، به دنبال تحصیل کدام مطلوب اندیشیدن لازم می آید، اموری است که وی برای آنها پاسخی ندارد. با توجه به «ضرورت اندیشیدن به ناانديشيده.... یعنی هستی» (همو، ص ۱۰۸) و از یک سو و اینکه «هر انسان، خواه اصیل و خواه غیر اصیل رفتار کند، از هر جنس و طبقه و نژاد که باشد، دازاین است» (همو، ص ۲۶۲) از سوی دیگر و نیز با توجه به این که این عدم پاسخگویی را نمی توان ساده انگارانه به غفلت یا کم توجهی وی نسبت داد، باید گفت از دیدگاه هایدگر انسان فاقد هرگونه رسالت و مسؤولیت است و اگر چه خود هستی خود را به انسان نمایان می کند و اندیشمند اصیل «پاسخگو به ندای هستی است» (احمدی، ۱۳۸۲، ص ۱۰۷)، ولی «اصالت» داشتن و «پاسخ» دادن ضرورتی ندارد و حتی مقصد معینی را دنبال نمی کند. به زعم وی آنچه اهمیت دارد «در راه بودن است» (مک کواری، ۱۳۷۶، ص ۱۰۴). نه روی به مقصدی خاص داشتن و تلاش برای حصول آن و از این نظر با هگل همراه است که «بدون راه هایی که به سوی مقصد پیش می روند، مقصد در خود مرده و بی روح است... [و در واقع] در راه اندیشه آنچه مورد توجه است، راه است و محتوای اندیشه کمتر اهمیت دارد» (همو، ص ۱۰۶) پیداست بیان هدف و مقصدی به نام «روشن شدن افق هستی» (همو) در فلسفه هایدگر پاسخ مناسبی برای پرسش ما نیست.

از منظر شهید مطهری(ره) «انسان شخصیتی مستقل و آزاد دارد، امانتدار خداست، رسالت و مسؤولیت دارد، از او خواسته شده است با کار و ابتکار خود زمین را آباد سازد و با انتخاب خود یکی از دو راه سعادت و شقاوت را اختیار کند: «همانا امانت خویش را بر آسمان و زمین و کوه ها عرضه کردیم، همه از پذیرش آن امتناع ورزیدند و از قبول آن ترسیدند. اما انسان بار امانت را به دوش کشید و آن را پذیرفت» (احزاب، ۷۲) «همانا راه را به او نمودیم او خود یا سپاسگزار است و یا کافر نعمت» (دهر، ۲-۳؛ مطهری، ۱۳۷۲، ج ۲، ص ۲۶۹). اما «او تنها برای مسائل مادی کار نمی کند. یگانه محرک او حوائج مادی زندگی نیست. او احیاناً برای هدفها و آرمانهایی بس عالی می جنبد و می جوشد. او ممکن است که از حرکت و تلاش خود جز رضای آفریننده مطلوبی دیگر نداشته باشد «ای نفس آرامش یافته! همانا به سوی پروردگارت بازگرد با خشنودی متقابل: تو از او خشنود و او از تو خشنود» (فجر، ۲۸-۲۷). «خداوند به مردان و زنان با ایمان باغها وعده کرده.... اما خشنودی خدا از همه اینها برتر و بالاتر است. آن است رستگاری بزرگ (توبه، ۷۲؛ مطهری، ۱۳۷۲، ص ۲۷۱).

در پاسخ اینکه آدمی در برابر چه کس و چه چیز یا چیزهایی مسؤول است باید گفت، انسان هم در برابر خود و هم سایر انسانها، جهان هستی و در واقع در برابر خدا نسبت به همه این امور مسؤول است و خداوند از او می پرسد که با اینها چه کردی؟ زیرا همان طور که آدمی «چون کاملتر از سایر موجودات آفریده شده پس حق دارد از تمام جمادات و نباتات و حیوانات موجود در طبیعت انواع استفاده ها را ببرد، عینا به همین دلیل، حقوقی از همه این اشیاء بر عهده او قرار می گیرد. یعنی به خاطر همان حق، تکلیف و مسؤولیت عظیمی نیز نسبت به همه موجودات تحت اختیار خود دارد. چه رسد به مسؤولیتهای مهم او نسبت به انسانهای دیگر» (مطهری، ۱۳۸۱، ص ۱۷۵). بر اساس اینکه «حق دو طرفه است. یعنی همان طور که مناسبت به اشخاص و اشیای دیگر حق داریم، آنها نیز نسبت به ما حقی دارند، لذا [در مقابل حق و بهره دین و تکلیف وجود دارد و تنها ذات اقدس خداوند از این قاعده دو طرفه بودن حق مستثنی است. زیرا او غنی و مالک مطلق است» (همو، ص ۱۷۶). روشن است اینکه خداوند از ما می پرسد، منافاتی با اینکه وجدان ما از ما بپرسد و یا مردم از ما پرسش کنند و ما ناچار از پاسخگویی به وجدان خود و یا قضاوت مردم باشیم ندارد. چه، اینها همگی در راستای همان پرسش الهی اند و شمه ای از همان را بازگو می کنند. گوئینکه پرسش دقیق و حساب و کتاب جوابها و رفتارها به عالم دیگری تعلق دارد و آن جا فرد مستقیم به خداوند پاسخ می دهد و خداوند مستقیماً به حساب اعمالش رسیدگی می نماید.

پی نوشت:

۱۹- کاستی گرایی یک روند علمی کاذب است که پدیده های انسانی را از پدیده های مادون انسانی بیرون می کشد یا آنها را تا سطح پدیده های مادون انسانی پایین می آورد.

* فهرست منابع در دفتر روزنامه موجود است

شماره ۲-۸۵

ISEIKCO

آگهی مزایده عمومی

شرکت مهندسی خدمات صنعتی ایران خودرو (سهامی خاص) به نمایندگی از شرکت ایران خودرو (سهامی عام) در نظر دارد اقلام زیر را از طریق مزایده عمومی با لحاظ شرایط زیر و مندرجات اسناد مزایده به فروش برساند:

۱- اقلام مازاد یا مستعمل مربوط به خط تولید خودرو مشتمل بر تابلو برقها، مانیتورها، نمایشگرها، نقطه جوشها، ترانسها، موتور گیربکسها، مبدلها، کاتواپرها، جکها، ریلها، مخازن هوای فشرده، هواسازها، بالابرها، پرسها، کوره ها، ربتهای با مارک KUKA، ASEA و ۶۶۳

۲- خط تولید مستعمل مربوط به ریخته گری چدن (خط FDC) مشتمل بر خط قالبگیری و خط مذابگیری و لوازم یدکی مربوطه از جمله الکتروموتورها، ترانسفورمرها، شیرهای برقی، فیلترها، کنترولرها، سطح سنجها، کنتاکت ها و غیره

۳- سایر اقلام مازاد یا مستعمل مربوط به ریخته گری چدن شامل دستگاههای غیارگیر، لجن کش، ریختها، دستگاههای AIR DRYER، کوره نگهدارنده ذوب ۳۷ تن، دستگاههای میبر، شاسی جرثقیل ده تن، چیلرها و غیره

کلیه متقاضیان اعم از اشخاص حقیقی یا حقوقی می توانند در روزهای سه شنبه لغایت دوشنبه (تاریخهای ۸۵/۲/۱۲ لغایت ۸۵/۲/۱۸) از ساعت ۹ لغایت ۱۲ جهت هماهنگی بمنظور انجام بازدید، خرید اسناد مزایده و ارائه پیشنهاد قیمت به نشانی کیلومتر ۱۴ آزادراه تهران - کرج، شهرک پیکانشهر، ساختمان سمند، دبیرخانه امور مزایده مراجعه یا با شماره تلفن ۴۸۹۰۹۳۲۴ - ۰۲۱ تماس حاصل فرمایید.

بدیهی است شرکت در رد یا قبول یک یا کلیه پیشنهادات بدون احتیاج به ذکر دلیل مختار بوده و بعد از مهلت مقرر هیچ پیشنهادی پذیرفته نمی شود.

جهت کسب اطلاعات بیشتر می توانید به وب سایت www.iseikco.com مراجعه فرمایید.

روابط عمومی شرکت مهندسی خدمات صنعتی ایران خودرو (ایسیکو)

شرکت ملی نفت ایران
شرکت ملی مناطق مرکزی ایران
شرکت بهره برداری نفت و گاز زاگرس جنوبی

آگهی مناقصه عمومی

مناقصه شماره م ع/85/SAD-8400270

شرکت بهره برداری نفت و گاز زاگرس جنوبی مستقر در شیراز درنظر دارد اقلام مشروحه زیر را برای استفاده در منطقه آغاجاری و آلان به مناقصه عمومی بگذارد. لذا از کلیه شرکتهای تأمین کننده واجد شرایط برای شرکت در مناقصه دعوت به عمل می آید.

ردیف	شرح	واحد	مقدار
	LINE PIPE, CARBON STEEL, SEAMLESS, SIZE3", BEVEL END API 5L-X52, PSL 1, ACC TO NACE MR - 0175, ZERO NEGATIVE TOLERANCE, MARKING, MECHANICAL TEST, CHEMICAL COMPOSION AND OTHER REQUIREMENTS ACCORDING TO API 5L SPECIFICATION LAST EDITION, ALTERNATIVE TEST PRESSURE ACC. TO TABLE 6B, NDT ACC. TO SR4(APP.F) TEMPORARY COATING, TEST CERTIFICATE & TRACEABILITY ACC. TO SR15.1 (APP.F) AND EN 10204 3.1.B, PURCHASER INSPECTION BEFORE SHIPPING		
1	LINE PIPE 3" W.TH:0.6"	MT	300
2	LINE PIPE 3" W.TH:0.438"	MT	500
3	LINE PIPE 3" W.TH: 0.156"	MT	5000

شرکت کنندگان در مناقصه در صورت برنده شدن بایستی توانایی ارائه ضمانتنامه حسن انجام کار به میزان ۵ درصد بار مالی کل مبلغ معامله را داشته باشند. ضمناً برنده می تواند با ارائه ضمانتنامه بانکی معتبر حداکثر به میزان ۲۵% کل مبلغ معامله پیش پرداخت دریافت نماید. متقاضیان واجد شرایط می توانند برای اخذ اسناد مناقصه ظرف مدت ۱۰ روز از تاریخ آگهی با ارائه تقاضانامه کتبی به نشانی: شیراز، خیابان زند، جنب هتل بین المللی پارس، ساختمان شماره ۲ شرکت بهره برداری نفت و گاز زاگرس جنوبی، واحد تدارکات کالا مراجعه و یا با تلفنهای: ۹۶-۲۳۰۱۷۹۰-۰۷۱۱ داخلی ۳۲۶ و نمابر: ۲۳۴۰۸۲۷-۰۷۱۱ تماس حاصل نمایند.

WWW.Shana.ir

روابط عمومی شرکت بهره برداری نفت و گاز زاگرس جنوبی

شهرداری اصفهان

آگهی مناقصه

شهرداری اصفهان در نظر دارد، عملیات نگهداری و نظافت ۴۳ مجموعه از پارکها و فضاهای سبز شهری و جنگلی به همراه نظافت، نگهداری و سرویس دهی سرویسهای بهداشتی مربوطه را به مدت یکسال از تاریخ ۸۵/۴/۱ تا ۸۶/۳/۳۱ از طریق مناقصه به شرکتهای واجد شرایط واگذار نماید.

لذا متقاضیان می توانند برای دریافت اسناد و مدارک و به منظور آگاهی از شرایط مناقصه، پیمان و سایر موارد مربوطه همه روزه از تاریخ ۸۵/۲/۱۸ تا پایان وقت اداری مورخ ۸۵/۲/۲۷ به دفتر معاونت خدمات شهری شهرداری واقع در خیابان کمال اسماعیل، نرسیده به پل فردوسی مراجعه نمایند. ضمناً اسناد و مدارک تکمیل شده بایستی تا تاریخ ۸۵/۳/۶ به همان دفتر تحویل گردد.

شهرداری در رد یا قبول هر یک از پیشنهادات مختار است.

شهرداری اصفهان